

obertes cap a Manacor totes les persones que havien entrat a Son Joi.³⁰

El llatzeret de Son Joi quedà tancat i no es tornà a utilitzar durant el contagi. La majoria de les persones que per una raó o altra havien obtingut permís per sortir del llevant de Mallorca abans de dia primer de febrer de 1821, acabaren agafant un vaixell i passant la quarantena al llatzeret de Maó, on n'entraren 65 dia 18 de desembre. Cinc soldats de diferents regiments hagueren de quedar a Artà per trobar-se malalts en el moment de la partida.³¹

Estadística escolar del curs 1924-1925. El cas concret de les escoles públiques de Manacor

Antoni Aulí Ginard i Joan Pons Julià

Durant la dictadura del general Miguel Primo de Rivera amb el suport de la burgesia, els terratinents i l'exèrcit i essent rei d'Espanya el borbó Alfons XIII, l'Església catòlica intentava tenir sota el seu control l'educació infantil i d'aquesta forma aconseguir una influència important sobre la societat del moment. Algunes congregacions, fins i tot arribades d'altres països en què el laïcisme els havia despulat de la seva primacia educativa, tingueren aquí una bona rebuda. En aquest context, l'ensenyament seguia una línia espanyolista, uniformitzant i catòlica, que servia de vehicle ideològic d'un règim que tenia com a valors fonamentals el patriotisme i la religió.

L'ensenyament primari, que venia d'una important despreocupació per part d'anteriors governs, seria pràcticament oblidat per la dictadura, que va brindar la seva atenció al secundari (molt més conservador), en el qual es varen fer les millores més significatives.

A partir de la publicació de l'Estatut General del Magisteri de 1923, alguns mestres, a través de l'Associació Nacional del Magisteri, varen dirigir els seus escrits al Govern de Primo de Rivera sol·licitant-li les reformes necessàries que, segons ells, eren imprescindibles per millorar la penosa situació de l'ensenyament primari al país.

Els principals problemes amb què es trobava l'educació de l'època, eren a grans trets els següents:

1. El baix nivell salarial, que obligava els mestres a viure en un ambient

³⁰ AHRAMIB PES1820 COR_CIC_CEIP 006 p073.

³¹ AHRAMIB PES1820 COR_CMD_CPS 001 p073.

d'autèntica misèria, o com diu Enrique Diaz Retg:

Y, en efecto, en España, el maestro de escuela, en vez de haber sido erigido primer magistrado de la nación, era el tipo representativo de los grandes ayunos, como si se quisiera apagar su inteligencia impidiéndole comer. ¡En cuantos pueblos el maestro de escuela tenía que vender su independencia al cacique político para llevar algo más a su estómago!¹

2. L'escàs nombre de mestres, que es va convertir en una de les principals preocupacions d'un Govern que va dedicar un esforç important a millorar el sistema escolar en el seu aspecte quantitatiu, malgrat que el qualitatiu fos encara ignorat amb una formació molt deficient del professorat a les escoles normals de magisteri. Tot i això, es va aconseguir en aquells anys un augment notable de mestres en actiu.

3. La poca atenció a la formació dels mestres amb un pla d'estudis que necessitava una profunda reforma a les escoles normals, que si bé veien un augment del nombre d'aspirants a mestre, aquests se seguïen conformant amb el mediocre nivell cultural que rebien. Luis de Zulueta, professor de l'Escola Superior de Magisteri, va escriure:

[...] en cuanto a la cultura general, la formación del maestro debe ser esencialmente universitaria [...] es un error separar esa cultura general necesaria para el maestro de la Pedagogía, ello conduce a un error práctico de separar la vida de la escuela.²

4. La manca de reconeixement de la importància de la seva tasca a causa del desprestigi que tenien els estudis de magisteri de l'època i de la poca perspectiva de futur dels mestres i les mestres d'escola, com posa de manifest el pedagog Manuel Siurot en unes conferències organitzades pel Govern a les darreries del seu mandat:

Señores: ¿Quién estudia la carrera de maestro en España? El pobre, esa es la cantera; los ricos no mandan a sus hijos a estudiar la carrera de maestro ( ) no sé qué haría yo, ni qué haríamos todos, para despertar en el alma un nervio que parece que está dormido: el nervio pedagógico.

5. Una escola pobra en allò material, que feia que els mestres superessin amb bona voluntat i gran dificultat les carències amb què havien de desenvolupar la seva feina. Una constant en les seves queixes eren les males condicions dels edificis, dels mobiliaris i dels materials amb els quals havien de treballar. Sovint els alumnes havien de dur estris de ca seva, pissarretes, guixos... i es podien trobar sense cadira per seure ni taula per compartir, com podem veure

¹ E. DIAZ RETG (1928), *España bajo el nuevo régimen. Cinco años de Gobierno Primo de Rivera*, Madrid, Ediciones Mercurio, p. 54-55.

² LUIS DE ZULUETA (1914), *El maestro (Conferencia pronunciada en el Ateneo de Madrid)*, Madrid, Ediciones La lectura SA, p. 28-34.

més endavant.

6. Les taxes d'escolarització solien ser inferiors al 50 % de la població infantil, amb un fort absentisme escolar que sofria alts i baixos segons la temporada i que estava relacionat amb les necessitats familiars de dur a terme les feines agrícoles o marineres que necessitaven totes les mans possibles, sobretot en els casos de la gent més pobra. Aquesta situació s'agreujava en el cas de les nines, ja que en famílies amb un elevat nombre de fills eren elles les que havien de realitzar les feines domèstiques i tenir cura dels germans petits.

7. Absència d'un programa pedagògic que servís als mestres per unificar els seus ensenyaments i fes que abandonessin els aprenentatges memorístics i rutinaris que, en lloc de despertar interès per part dels alumnes, provocaven una fatiga mental estèril i sotmetien la memòria a una prova inútil i àrdua. En el cas dels coneixements científics, en lloc de fomentar l'observació directa i l'experimentació, com es feia en altres països, es convertia en un ensenyament massa elevat, ple de definicions i de classificacions, destinat més a especialistes del tema que a ments que requerien aprenentatges globals com les infantils.

Aquesta situació va provocar que els sectors més laics del país proposessin la modernització de l'ensenyament públic, com estava succeint a altres països considerats més moderns. Dins d'aquesta controvèrsia es sentien les veus dels mestres que volien una renovació i una millor dotació per a l'ensenyament primari. Arran d'això, es crearen converses pedagògiques que varen obtenir ressò no tan sols en la premsa especialitzada de l'educació, sinó en altres publicacions de difusió més generalitzada. Per tant, es començava així una renovació pedagògica al país. Els mestres volien millorar l'ensenyament i, a la vegada, algunes persones influents proposaven als governants un ambiciós projecte d'atenció a l'escola establint una línia política amb la qual modernitzar i donar una empenta a l'ensenyament primari, basant-se en la idea de construir un estat fort i obert a adoptar trets d'estats europeus més moderns.

La Direcció General de l'Ensenyament Primari, que pertanyia al Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts, va publicar al *Bolletí Oficial de l'Estat* una reial ordre sobre l'elaboració d'una estadística d'edificis, mobiliari i material de les escoles nacionals de l'ensenyament primari que comprenia la part econòmica i administrativa: nombre d'escoles, matrícula i assistència escolar; amb el propòsit d'aconseguir un coneixement exacte de l'estat de l'ensenyament públic a Espanya. Aleshores, el subsecretari García de Leaniz era l'encarregat de la Direcció General de l'Ensenyament Primari.

El curs 1924-1925 fou un curs especial ja que des de l'Administració varen

enviar als mestres uns documents per tal de poder recollir dades estadístiques dels edificis escolars i del funcionament de les diverses escoles. La impremta de la revista periòdica *El Magisterio Español* va elaborar les fitxes, on els mestres posaven els trets d'identitat de la seva l'escola i després contestaven unes preguntes referents a edificació, dependències, sala de classe i mobiliari escolar.

L'estadística es va fer a les escoles públiques nacionals, «...que tienen sus haberes consignados todo o en parte en las nóminas del Estado...», i s'utilitzaren tots els mitjans legals per a advertir als mestres de la necessitat i obligació de realitzar el procés.

Després d'emplenar-los, els fulls s'havien de trametre signats i tancats al cap de la Secció Provincial de Primer Ensenyament amb un termini màxim de 23 dies (l'ordre es publica dia 23 de gener i s'ha de presentar tot abans del 15 de febrer). Els mestres propietaris, interins o substituïts, eren els responsables de la falta de compliment d'aquesta obligació.

Els caps de les seccions provincials d'ensenyament primari, a mesura que rebien els fulls complimentats, n'ordenaven l'examen i rectificació si era necessària. Una vegada revisats es feia el buidatge corresponent de les estadístiques en el termini màxim d'un mes (tenien fins el 15 de març).

Els estats i resums de cada província es trametien directament a la Direcció General del Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts (Secció de Publicacions i Estadístiques). En el cas que les escoles estiguessin tancades, eren els inspectors d'ensenyament primari els que estaven obligats a recopilar i omplir les dades. La secció de Publicacions i Estadístiques feia posteriorment el resum general de les dades recollides i les preparava per a la seva publicació oficial.

Les estadístiques eren diferents en les seves qüestions si anaven dirigides a escoles unitàries o a graduades. Era una estadística molt completa referent a: nombre d'alumnes, edificació, dependències, mides i condicions de les aules, mobiliari i serveis. En el cas de les escoles graduades, demanaven també informació sobre aparells tipus projector, cinematògraf, instruments i altres «menages».

Escola unitària de nins número 1 de Manacor

Ubicada en un edifici propietat de l'Ajuntament de Manacor, aquesta escola estava situada en un primer pis i, segons consta a l'informe del mestre, no es va poder determinar l'any de construcció. No comptava amb cap pati però sí amb un terrat a l'entrada de la sala, on els nins podien jugar. L'excusat era molt precari, ja que només presentava tres orificis a terra, sense cap mobiliari adient.

A l'apartat d'observacions, el mestre considerava que «debería modificarse el retrete y hermosearse el local». L'escola no disposava d'aigua corrent i tampoc d'habitatge per al mestre.

La matrícula era de 58 alumnes, dels quals assistien regularment a classe uns 28 (48,27 %).

La sala de classe, orientada cap a l'est i amb capacitat per a 44 alumnes, tenia una superfície de 104,16 m² (3,72 m² per a cada nin) i una alçada de 5,92 metres. Disposava de tres finestres, situades en un lateral, i una porta. Estava orientada cap a l'est i disposava d'il·luminació artificial (elèctrica).

El mobiliari escolar estava format per 22 pupitres de dues places. Per tant, si assistien tots els alumnes alguns no podien seure.

Segons l'informe presentat s'havia de millorar l'embelliment del local.

El mestre era Sebastià Perelló Arbona, nascut a Palma dia 22 d'agost de 1864. Mestre elemental de primer ensenyament des del 23 d'octubre de 1888, batxiller superior i llicenciat en Filosofia i Lletres per la Universitat de Barcelona. Dia 26 de novembre de 1888 prengué possessió com a mestre de l'escola elemental de nins de Manacor (a través d'un concurs oposició) i hi va exercir oficialment (així consta al llibre de registre) fins dia 27 de març de 1900, que va renunciar al càrrec.

Des de 1895 era també professor de Geografia i Història del col·legi de segona ensenyança Ramon Llull de Manacor, del qual també va ser director entre 1903 i 1928³. Possiblement no compaginava els dos càrrecs i tenia un substituït al centre de primària.

El juny de 1902 fou rehabilitat com a mestre i dia 27 de març de 1905 va tornar oficialment a l'escola de nins número 1 com a mestre propietari. Tot i això, com s'ha dit abans, dirigia el centre de secundària Ramon Llull.

Era membre del partit polític Unión Patriótica, creat pel dictador Miguel Primo de Rivera. Va morir dia 10 d'agost de 1928 quan estava a punt de complir els 64 anys.

Escola unitària de nins número 2 de Manacor

Tot i que es desconeixia l'any de construcció, l'edifici escolar era antic i de propietat particular amb un lloguer anual de 185 pessetes. No disposava de pati

³ Albert CARVAJAL i Antoni GOMILA (2022), *Àncora o Palanca. El col·legi de segona ensenyança Ramon Llull entre 1876 i 1928*, Manacor, Fausto Puerto Quetglas.

ni d'aigua corrent i únicament comptava amb un excusat. Tampoc hi havia casa per al mestre.

El percentatge d'assistència era elevat (38 dels 44 matriculats), més del 80 %.

La sala estava al primer pis, orientada al nord-oest i era defectuosa i amb moblatge deficient (segons l'informe del mestre). Tenia capacitat per a 44 alumnes. Presentava quatre finestres que servien per ventilar i il·luminar l'aula i també hi havia corrent elèctric. La superfície de l'aula (126 m² i 4,5 m d'alçada) era superior a la de l'escola de nins número 1, encara que hi assistien regularment el mateix nombre d'alumnes.

Tenia només un bany i no disposava de calefacció. L'aspecte general de tot l'edifici era molt antic; segons l'informe, «de aspecto vetusto».

El mestre que la regentava era Joan Gelabert Duran, nascut a Manacor dia 22 d'octubre de 1870. Mestre de primer ensenyament des del 12 d'octubre de 1896. Dia 1 d'octubre de 1912 arribà com a mestre interí a una escola de nins de Manacor.

Des de 1918 substituï el mestre Juan Trinchán Escapa fins que aquest va morir el gener de 1934. El 3 de març de 1934 va passar, també com a interí, a l'escola unitària de nins de Calonge.

Posteriorment va ser mestre d'Artà i acabà la seva vida laboral a la Graduada de nins de sa Pobla, on va cessar per jubilació el mes de febrer de l'any 1941. Tenia més de 70 anys.

Escola unitària de nins número 3 de Manacor

L'aula de classe estava en un antic convent dels dominics propietat de l'Estat. Segons l'informe: «es una sala o pieza del edificio indicado» i també «la sala es buena pero el mobiliaje deficiente». No disposava de pati ni d'aigua corrent i únicament comptava amb un excusat. Tampoc hi havia casa per al mestre.

La sala, situada al primer pis, tenia una superfície de 75 m² (1,78 m² per a cada nin), una alçada de 3,60 metres i una capacitat per a 52 alumnes. La il·luminació natural provenia de les vuit finestres i també tenia corrent elèctric per a les classes nocturnes d'adults. Hi havia deu pupitres nous de dues places i vuit més d'antics en mal estat. No disposava de calefacció.

La matrícula era de 60 alumnes però regularment només n'assistien uns 42 (70 %).

El mestre era Bartomeu Esteva Salvà, nascut a Andratx dia 26 d'agost de 1873. Mestre elemental de primer ensenyament des del 14 d'octubre de 1897 i

batxiller. Va ser mestre interí a les escoles de nins de s'Arracó i Caimari entre 1899 i 1903. Posteriorment, entre 1903 i 1916, exercí com a mestre propietari, gràcies a haver fet oposicions, a les escoles de Selva, s'Arracó i Sencelles.

Dia 1 d'abril de 1916, per concurs de trasllats, arribà a l'escola unitària de nins núm. 3 de Manacor, on romangué fins al 15 de març de 1929.

Després de Manacor va exercir a les escoles de Sant Jordi (1929-1934), Graduada Jaume Ferrer (1934-1936), Graduada Annexa a l'Escola Normal de Palma (1936-1937) i de bell nou a la Graduada Jaume Ferrer de Palma, on es va jubilar l'any 1943. Tenia 70 anys.

Durant el procés de depuració del magisteri fou depurat sense sanció. Entre l'1 d'octubre de 1936 i el 14 de setembre de 1937 fou traslladat per ordre governativa a la Graduada Annexa a l'Escola Normal. El 8 de març de 1938 el tribunal va decidir no formular cap càrrec contra ell.

Escola unitària de nines número 1 de Manacor

Situada en un edifici particular propietat d'Antoni Rosselló, el lloguer anual que s'havia de pagar era de 420 pessetes. Tenia un petit pati (insuficient per a l'elevat nombre d'alumnes) però no disposava d'aigua corrent i únicament comptava amb un excusat. A l'edifici no hi havia cap habitatge habilitat per a la mestra.

La sala de classe, molt ben il·luminada i amb bona ventilació (comptava amb tres balcons), tenia una superfície de 45 m² (1,18 m² per a cada nina) i una alçada de 4 metres. La seva capacitat era de 39 alumnes i, tot i que tenia una matrícula de 50 nines, només n'assistien normalment unes 38 (76 %).

Disposava de set pupitres bipersonals i cinc taules antigues amb bancs. A l'apartat d'observacions la mestra indicava: «sala: mucha luz y fácil ventilación. Moblaje: se halla en buen estado».

La mestra era Maria Magdalena Ramis Bordoy, nascuda a Palma el dia 8 de novembre de 1867. Mestra superior de primer ensenyament des del 14 de novembre de 1888.

El seu primer destí com a mestra propietària provisional (per oposició) va ser a l'escola unitària de nines de Muro del 21 de desembre de 1888 al 12 de març de 1889. Dia 13 de març de 1889 arribà a l'escola unitària de nines número 1 de Manacor, on va exercir fins al dia de la seva jubilació el mes de març de 1929.

Va exercir com a mestra a Manacor durant 40 anys, pràcticament tota la seva vida laboral.

Escola unitària de nines número 2 de Manacor

L'edifici era propietat de Guillem Santandreu i es pagava un lloguer de 425 pessetes per any. Disposava de pati, però no d'aigua corrent ni de calefacció.

La sala de classe, situada a la planta baixa, tenia una superfície de 69,7 m² (1,18 m² per a cada nina) i una alçada de 4 metres. La seva capacitat era de 32 places, insuficient fins i tot per a la mitjana habitual d'assistència. Disposava de bona il·luminació i ventilació natural (4 portals amples) però no de corrent elèctric.

La matrícula era de 60 alumnes i l'assistència mitjana de 36 (60 %).

Tot i que tenia habitatge per a la mestra, no estava en molt bon estat de conservació i necessitava reparacions importants. A l'apartat d'observacions la mestra explicava: «considero necesarias varias reformas pues hace unos días que el Suboficial de la Benemérita estando de visita en el piso de la Maestra hizo caer parte del mismo».

La mestra d'aquesta escola era Constància Ribé Bonjorn, nascuda a Palau d'Anglesola (Lleida) dia 13 de gener de 1875. Mestra superior de primer ensenyament des de dia 25 d'agost de 1902.

Entre 1898 i 1916 fou mestra interina a les escoles de: Cervià, Solsona i Carregue (Lleida), Gaià (Barcelona), Llorenç de Rocafort, Tudela de Segre i Benavent (Lleida), ses Salines (Mallorca), Vilafant (Girona) i Gratallops (Tarragona) on aconseguí la plaça de propietària gràcies a unes oposicions restringides. L'1 d'abril de 1916, per concurs de trasllats, arribà a l'escola de nines de Pollença i dia 1 d'agost de 1919 passà a la de Sineu.

Dia 1 de setembre de 1921, per concurs de trasllats, prengué possessió com a mestra propietària de l'escola unitària de nines número 2 de Manacor. Durant el procés de depuració del magisteri fou depurada sense sanció. El 8 de març de 1938 el tribunal va decidir no formular cap càrrec contra ella.

Va exercir a Manacor fins l'any 1943, que va concursar per passar a una escola de Barcelona, i l'any 1944 arribà al col·legi Obispo Irurita de Navarra.

Escola unitària de pàrvuls de Manacor

Ubicada en un edifici molt antic propietat de les germanes Belli i construït l'any 1825. Es pagaven 240 pessetes anuals en concepte de lloguer. No tenia

pati propi, però sí un terrat on els alumnes passaven el temps d'esbarjo. Tampoc disposava d'aigua corrent.

La sala de classe era molt petita (40 m²) i amb un moblatge (13 bancs bipersonals) insuficient fins i tot per al nombre d'alumnes que assistien regularment a classe. Aquest espai, orientat cap a l'est, disposava de dues finestres que servien per il·luminar i ventilar la sala.

La matrícula era de 45 alumnes, de les quals n'assistien normalment 38. Si tenim en compte que la capacitat de l'aula era de 26 alumnes, algunes nines es quedaven sense poder seure.

La mestra que regentava aquesta escola era Joana Maria Belli Lull, natural de Manacor. Nascuda a Manacor dia 24 d'abril de 1865. Mestra elemental de primer ensenyament des del 14 d'agost de 1902. Va exercir com a interina a les escoles unitàries de nines de Santanyí i d'Eivissa entre 1902 i 1908.

Per concurs únic de trasllats, obtingué plaça com a mestra propietària a l'escola de nines de Muniáin (Navarra), on va fer feina del 15 d'abril de 1910 al 12 de febrer de 1912.

ESTADÍSTICA ESCOLES NACIONALS D'ENSENYAMENT PRIMARI MANACOR, CURS 1924-25

MANACOR	Nins 1	Nins 2	Nins 3	Nines 1	Nines 2	Pàrvuls
Matrícula	58	44	60	50	60	45
Assistència	28	38	42	38	36	38
Percentatge	48,27 %	86,36 %	70 %	76 %	60 %	84,4 %
Capacitat	44	44	52	39	32	26
m ² nin / nina	3,72 m ²	3,32 m ²	1,78 m ²	1,18 m ²	1,99 m ²	1,05 m ²
Propietat	Municipal	Particular	Pública	Particular	Particular	Particular
Lloguer anual	No en té	185 pta.	No en té	420 pta.	425 pta.	240 pta.
Pati	Si (28 m ²)	No	No	Si (20 m ²)	Si (40 m ²)	Si (48 m ²)
Excusat	1	Si	Si	1	1	1
Aigua corrent	No	No	No	No	No	No
Habitatge mestre/a	No	No	No	Si	Si	Si
Sala de classes	Si	Si	Si	Si	Si	Si
Superfície	104,16 m ²	126 m ²	75 m ²	45 m ²	69,7 m ²	40 m ²
Alçada(sòtil)	5,72 m.	4,50m.	3,60m.	4m.	4m.	4m.
Llum natural (finestres)	3	4	8	3 (balcons)	4 (portals)	2
Superfície total	10,67 m ²	8 m ²	10 m ²	9 m ²	20,48 m ²	4,60 m ²
Orientació	Est	Nord-est	Nord / Sud	Est	Nord / Sud	Est
Calefacció	No	No	No	No	No	No
Llum artificial	Elèctric	Elèctric	Elèctric	No	No	No

Dades de les sis escoles unitàries de Manacor durant el curs escolar 1924-1925.

El 13 de febrer de 1912 arribà com a propietària definitiva a l'escola de pàrvuls de Manacor, on romangué fins al 15 d'octubre de 1934. Per concurs de trasllats, dia 16 d'octubre de 1934, prengué possessió de la secció de pàrvuls de la Graduada de nins de la Soledat (Palma), on va romandre fins al mes d'abril de 1935, que es va jubilar als 70 anys.

Era germana de Maria Trinitat Belli Llull que, entre d'altres, va ser mestra de les escoles de Vilafranca de Bonany i de la unitària mixta de s'Espinagar.

La Cantina Escolar, una conquesta social de 1932

Antoni Tugores

Al començament del segle xx, a Manacor es produïa una certa millora social i econòmica després d'un final de segle xx calamitos: arribava l'electricitat (1902) gràcies a inversors forans i el mateix any s'instal·lava al poble la fàbrica de perles; d'altra banda, una vegada s'havia creat la Cooperativa Vitivinícola, la producció de vi començava a reviscolar després d'haver sembrat ceps americans a més de 3.000 quarterades, de manera que l'any 1909, d'una producció total a Mallorca de 180.860 quintars mètrics de vi, 132.315 pertanyien al terme judicial de Manacor, un 73 %. Una industrialització creixent anava prenent cos, tot i que el poder fàctic continuava en mans de l'oligarquia. Es continuava explotant la mà d'obra barata exposada a l'antull dels cacics i les seves arbitriarietats habituals.

Començava a despuntar —encara en franca minoria— un altre món que pretenia afavorir el creixement econòmic, un treball més estable i l'educació universal, per a rics i pobres amb oportunitats per a tots igual. Una veritable utopia en un país endarrerit, corrupte i empobrit per la pèrdua de les darreres colònies i l'estat de guerra permanent que es cobrava recursos econòmics i vides humanes. Les poques escoles existents estaven en mans privades i de l'Església. El 80 % d'analfabetisme entre el total de la població, que arribava gairebé al 100 % a les zones rurals, no augurava canvis importants a l'horitzó.

El tomb seria possible si la conjunció republicanosocialista accedia al poder a les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 i complia una de les seves promeses —el foment de l'educació—, a més d'una fiscalitat més justa —on haurien de contribuir més els que més guanyaven— i la lluita contra l'atur. La